

Petőfi erdélyi útjait végigjárják. Nekik ugyanis alkalmuk lehet Petőfi e helyeken ma is élő helyi emlékeivel, az itt élő magyarság Petőfihez kötődésének tanúival is találkozni.

I.

Annak idején, a költő nyomain járva, a Bihar megyei Székelyhídról indulunk el, ahol Petőfi egy vándorszintársulat tagjaként „hősleg működék”. Mostani kiinduló pontunk viszont Marosvásárhely: a főter sarkán álló Görög-ház, ahol Petőfi a végzetes fehéregyházi csata előtt két nappal egy éjszakát töltött. Érdemes ideiktatni: a kolozsvári Ellenzék 1884. szeptember 22-i számából idézzük az ünnepség rendjét:

„Induló a Bem-szobortól a helyi tűzoltó-egylet zenekarával. Szózat a helyi dalegyletek által. Megnyitó beszéd Lázár Ádám által. Az emléktábla leleplezése és megkoszorúzása. Szavalat Kőpataky Gyula ev. ref. főtanodai osztálytanító által (*A magyarok istene*). Ünnepi beszéd Lénárt József ev. ref. főtanodai tanár által. Szavalat Puskás István r. kat. nagygymn. VI. oszt. tanuló által (*Egy gondolat bánt engemet*). *Hymnus* a helyi Dalegyletek által. Induló a helyi tűzoltó-egylet zenekarával a Bem szoborhoz vissza, és ennek megkoszorúzása. Társas vacsora este 8 órakor.”

Az emléktábla van a marosvásárhelyi fapiacson fekvő Görög-féle, jelenleg, takarékpénztári kétemeletes sarokház erkélye fölébe állítva. Az emléktábla porosz sötét gránit, hosszú négyszög alakban csiszolva, következő felirattal:

„Petőfi Sándor, a szabadság dalnoka, Marosvásárhelyt 1849. július 30-kán ezen Görög-féle sarokház főterei erkélyes termében Egressy Gáborral együtt Görög Károly és neje Ziegler Vilma vendégszerető házigazdák körében megreggelizvén, – innét indult Bem József altábornagy kíséretében a Fehéregyháza (Segesvár) melletti csatába, hol 1849. július 31-kén eltűnt.

Itt még ember volt, innét indult ki nagy útra.
Hogy csillag legyen Ő. Fénye örökre ragyog.
Emelte a kegyelet 1884.”

A következő évtized eseményeit Magyarország-szerte két nagy évforduló uralta: 1896, a magyar honfoglalás millenniuma és 1898–1899, az 1848-as forradalom és szabadságharc 50. évfordulója. Mindkettő, de különösen az utóbbi, amely Petőfi halálának fél évszázados évfordulóját is magába foglalta, kimutathatóan ösztönző hatással volt az erdélyi Petőfi-kultusz

Az emlékművet magába foglaló kertben álló kis házban ekkor rendezték be a későbbi emlékmúzeum elődjének tekinthető kiállítást.

Még az ezredforduló előtt emléktábla került néhány, Petőfi erdélyi időzéseinek szempontjából nevezetes épületre: 1899. július 27-én a nagybányai Arany Sas fogadóra, ahol Petőfi és Júlia, már mint férj és feleség, a Misztótfalunál történt kocsitengelytörés miatt, megkésve, első éjszakájukat töltötték. Alig két hónappal később, szeptember 24-én Nagykárolyban avatnak emléktáblát az Arany Csillag fogadó épületén, ahol 1846 őszén Petőfi megszállt, és ugyanaznap az egykori Arany Szarvas fogadón, amelynek épületében ama nevezetes bálterem volt, ahol Petőfi Juliát megismerte, és ahol elhangzottak a szerelemre lobbant költő szavai: „Ez a leány az enyém!” Az egykori bálteremben világító csillár ma a nagykárolyi evangélikus templomban található.

Az új évszázad első éveiben, 1902-ben Szatmárnémetiben emléktábla kerül a Petőfit többször is vendégül látó Pap Endre házára; 1905. március 26-án, majd egy hónappal később, 1905. április 28-án pedig Bem bánsági főhadiszállásán, Temesvár-Szabadfaluban, illetve a bánsági Újszentesen avatnak emlékművet.

Feltételezések szerint 1907-ben kerül a Károlyiak birtokában lévő, akkor már igen romos erdői várnak a századfordulón restaurált bástyája falára az az emléktábla, amelyen ez a felirat olvasható: „E helyen állott azon kápolna, / melyben Petőfy /! / Sándor / 1847. szeptember 8. / Szendrey Juliával megesküdt”. A 2009-ben véletlenül előkerült emléktábla helyén ma kétnyelvű fekete márványtábla emlékeztet az eseményre.

A várkápolna oltárát feltehetőleg a restaurálás idején a szatmári püspökség vette át, és 1908-ban állíttatta fel a püspöki kápolnában, ahol a vendégek által ma is látogatható.

Nincs pontos adatunk rá, hogy mikor, de még az első világháború előtti időkben került emléktábla Vilhelm Dávid vízaknai szász polgár – napjainkban egy óvodának helyt adó – házára, amelyben Petőfi az 1849. január 29. – február 4-e közötti néhány éjszakát töltötte, továbbá az ótordai református paplakra, ahol Petőfi, 1849 júliusában, Mezőberényből Bemhez sietve, feleségével és fél éves kisfiával néhány napot időzött.

És végül az első világháború előtti idők utolsójaként 1912 novemberében Marosvásárhely Főterén, a római katolikus plébánia előtti térségben avatták fel azt a Petőfi-emlékművet, amelynek emlékét egy 1912-ben készült képes levelezőlap őrzi, és amelynek a leírása is fennmaradt az egykorú sajtóban – „egy karcsú, magas obeliszk, melynek tetején Kallós

a Respublicára. / PETŐFI SÁNDOR / Ezt az emléktáblát a Román Népköztársaság második évében emelték Petőfi Sándor emlékezetére. A nagy forradalmár költő ezen a síkon esett el 1849. július 31-én. / 1949. július 31.”

A fehéregyházi emlékmúzeum is ekkoriban alakult át – az 1848-as forradalmak akkori ideológiai beállításának megfelelően – a „három román ország” forradalmi eseményeit dokumentáló kiállításá.

Fehéregyházához kötődik egy, 1956 nyarán zajlott, kevésbé visszhangos esemény is: a magyar és a román akadémia közös helyszíni kutatása, Dienes András vezetésével. Az ásátások ugyan nem vezettek eredményre, de a korabeli szemtanúk visszaemlékezései és a maga helyszíni felmérései nyomán Dienes az Ispán-kút közelében jelölte meg Petőfi eltűntének valószínűsíthető helyét.

1962-ben egy lelkes amatőr Petőfi-kutató, Ajtay Gecse Viktor, felhasználva a segesvári Köllő Miklós-szobor néhány megmentett talapzatkövét, Fehéregyházán, az Ispán-kút közelében és a Sárpatok hídjánál, ahonnan Petőfi az egyik kortárs emlékezete szerint a csatát szemlélte, két szerény emlékjelet állít fel, magyar és román felirattal.

*Petőfi Sándor és Szegedre Júlia szobrára
Koltón. Pogány Gábor Benő alkotása, 1998
(Fotó: Vetőri László)*

A Petőfi-kultusznak ebben az időszakában alakult ki a második emlékhely is: a koltói Teleki-kastélyban. Az 1948 után állami tulajdonba került épületben – amelyben egy ideig néhány termelőszövetkezeti helyiség, majd iskola, moziterem működött – 1960-ban nyílik meg egy Petőfi-szoba, amelybe a kastélyból széthordott berendezési tárgyak, bútorok mellett az ifjú Petőfi-pár itt töltött mézesheiteire emlékeztető tárgyakat és hazai

S ugyancsak erre az évfordulóra készülve alakul emlékhelyé a Gyár-fás-kúria kertjében már 1959-ben körülkerített „Petőfi-körtefa”, alatta Kányádi Sádortól vett idézettel: „*Haldoklik az öreg tanú, / Petőfi vén körtefája, / Azt beszélék, ő látta volt / Verset írni útóljára*”.

1973. január 21-én, Petőfi születésének 150. évfordulóját követően Székelykeresztúr főterén tömegeket megmozgató ünnepség keretében avatják fel a költő egész alakos szobrát, Márkos András alkotását, majd még abban az évben Csíkszeredában, a Mikó-vár előtti térségben, a már korábban felállított Bálcescu-szobor mellé kerül a Szobotka András-alkotta, szintén egész alakos Petőfi-szobor.

IV.

Az 1989-es romániai fordulatot követően a Petőfi-emlékhelyek száma ugrásszerűen nő meg: 1990-től napjainkig több mint félszáz Petőfi-szobrot, emléktáblát avattak fel Erdély-szerthe, és nemcsak olyan helyeken, ahol a költő valaha megfordult, hanem másutt is. Mert ekkor már nem csak éreztük, hogy Petőfi magyarságunkban való megszilárdulásunk, magyarként való megmaradásunk jelképe, de azt is, hogy ennek kifejezést is tudunk adni. Nem egyszer hangzott el e gondolat az avatóünnepségek szónokai részéről is. De mindennél jobban kifejezte ezt az, hogy ezek a szobrok, emléktáblák évről évre ünnepünk helyszínéivé is váltak.

Részletekbe menő számbavételük meghaladja ennek az írásnak a kereteit. Egy rövid felsorolás erejéig azonban – úgy gondolom – érdemes számba vennünk őket. Azért is, hogy aki erre jár, tudjon róluk. De talán az sem kizárt, hogy a jövőben – amint arra a Szatmáron, Muzsnay Árpád, az EMKE alelnöke által kezdeményezett, és a 2000-es évek elején négy egymást követő évben is lezajlott *A Petőfi-emlékbelyek ifjú küldötteinek találkozója* erre már példát mutatott – szerveződnek majd Erdélyt Petőfi nyomában végigjáró diákcsoportok is, s azok hasznát veszik az itt következő adatoknak.

Vegyük tehát számba keletkezésük sorrendjében az erdélyi Petőfi-emlékek 1990 utáni keletkezéstörténetét!

Ismét Marosvásárhelyről kell kiindulnunk, ahol mindjárt az első szabadon megünnepelhető március 15-én – „Marosvásárhely ifjúsága” jellel – márvány emléktábla került Bem tábornok és Petőfi egykori szálláshelyére, a később Bernády Györgyről elnevezett téren álló Teleki-házra.

2001-ben kap Petőfi-szobrot Székelyhíd, 2002-ben Zsombolya (Sol-tész Teofil és Varga Luigi István alkotása) és Vajdahunyad (Balázs Tibor alkotása), 2003-ban a Szatmár megyei Börvely (Erdei István alkotása), s ugyanebben az évben kerül emléktábla Szamoskóródra, és Nagykárolyban az egykori Arany Sas, Petőfi szálláshelye (ma általános iskola) falára, Újszentesen pedig új emléktáblával egészül ki a régi emlékmű.

2004-ben avatnak Petőfi-mellszobrot a Brassóval szomszédos Hosszúfaluban (Șerban Bonaventura alkotása), Réven és Krasznán (ez utóbbi Lőrincz P. Lehel alkotása), ugyanebben az évben bronzplakettet Marosludason, az Andrásy-telepi általános iskolában (Tieme Nóra alkotása), s állítanak kopjafát, Kudor István bronzplakettjével, a Kolozsvárral szomszédos Kajántón.

2005-ben a Bihar megyei Szentjóbbon lel otthonra Tózsér Erzsébet – eredetileg Révre készült – Petőfi-mellszobra. S ugyanennek az évnek az eseménye a súlyosan megrongált Fehéregyháza–Ispán-kúti emlékmű helyreállítása: ekkor kerül a helyén mementónak meghagyott Hunyadi László-dombormű mellé Gyamathy János bronzplakettje és egy emlékeztető tábla:

MEMENTO

HUNYADI LÁSZLÓ ALKOTÁSA	OPERA SCULPTORULUI
FELÁLLÍTOTTÁK 1969-BEN	HUNYADI LASZLO
1990-BEN VANDÁL KEZEK	RIDICAT ÎN 1969
MEGRONGÁLTÁK	DISTUS DE MÎINI
	VANDALE ÎN 1990

Sajnálatos, hogy azóta, a memento ellenére, nem is egyszer vált az emlékmű újabb rongálások célpontjává.

2006–2010 között avattak Petőfi-mellszobrot a Szatmár megyei Lázáriban és Sárközújlakon (mindkettő Kovács Albert alkotása), a Maros megyei Búzásbesenyőn (Horváth Károly Szilárd alkotása), Gyergyóalfaluban (Bálint Károly alkotása). 2007-ben avatják fel a Szeben megyei Szelindeken az evangélikus parókia falára került Petőfi és Bem kettős emléktáblát, magyar, román és német nyelvű felirattal (mindkét tábla Csedő Attila alkotása). 2009-ben került köztérre Erdődön Deák Árpád kettős, Petőfi–Júlia-szobra, és ugyanebben az évben az ótordai református parókia előtti kiskertbe Suba László alkotása, amelyen Petőfi mellett Júlia ölében tartja az akkor már fél esztendő Zoltánkát.

Ilyen körülmények között nem meglepő, hogy sok helyütt a Petőfi-szobrokat, emléktáblákat a magyar egyházak ingatlanainak védőfalain belül helyezik el. Vajon mikor jön el az ideje annak, hogy elmondhatjuk – Petőfit idézve – „...megálljunk, mert itt van már a Kánaán”?

Petőfi Sándor születésének kétszázadik, a kommunista hatalom bukásának 33. évében ez sajnos még nyitott kérdés.

Egy azonban bizonyos: Petőfi a miénk, és mi – ahogyan Reményik Sándor egyik versében írta – „Petőfi nemzete” vagyunk. Mert változatlanul őbenne, az Őhozzá való kötődésben jut legteljesebben kifejezésre magyarságunk – határokon innen és határokon túl.

JEGYZET

Petőfi erdélyi–romániai emlékhelyeinek számbavételénél elsősorban két forrásra támaszkodtam: a Köztérkép internetes oldalán elérhető kép- és szöveganyagra (<https://www.google.hu/search?q=k%C3%B6zt%C3%A9rk%C3%A9p>) és Udvardy Frigyesnek *A romániai magyar kisebbség történeti kronológiája* című munkájára, amely a Transindexen konzultálható (<https://www.google.hu/search?q=udvardy+frigyes+kronol%C3%B3gi%C3%A1ja&xsrf>), valamint az utóbbi helyen megadott sajtóforrásokra. Emellett haszonnal forgattam Dukrét Géza (*Emlékművek, emléktáblák Bihar megyében*, Nagyvárad, 2012), Erőss Vilmos *Csikszereda emléktárgyai* (Csikszereda, 2018) és Sándor Zsigmond Ibolya (*A mi Petőfink. Igazság és legenda. Székelykeresztúr, 2014*) könyveit. Forrásul szolgált számomra Muzsnay Árpád *Petőfi-kultusz a romániai Szatmár megyében* című tanulmánya (megjelent a *Kelj föl és járj, Petőfi Sándor. 1848 emlékezete a kultúra különböző regisztereiben*. Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, 2019.) Szerzője, Szekernyés János bocsátotta rendelkezésemre Petőfinek Bem bánági táborában való időzésére és az annak emlékét megőrkítő Temesvár környéki emlékművekre vonatkozó, több adatot helyesbítő tanulmányát (*Főhadiszállás: a Temesvár melletti Szabadardó. Márványba vésett tévedés*)

A koltói Petőfi-emlékhelyre, valamint a fehéregyházi Hősök parkjában lévő múzeumra vonatkozóan a magam adatai mellett az interneten elérhető forrásokat hasznosítottam. Egyes adatokhoz forrásul szolgáltak Benedek Zoltán (*Elpusztított kulturális emlékeink*. Nagykároly és Vidéke, 1998. május 20., június 10.), Végh Balázs (*Elfeledett Petőfi-emlék került elő Erdődön*. Krónika, 2009. július 30.) Rácz Albert (*Petőfi Nagybányán*. Művelődés, 1972/7. 54–55.), Sarány István (*Petőfi arcai*. Hargita Népe, 2023. január 6. – április 23.) és Dávid Lajos *A Petőfi-tanya regényes története*. <https://www.facebook.com/teleki.magyar.haz/>) adatközlő írásai.

Míndezek mellett konzultáltam az Udvardy Frigyes kronológiájában forrásként jelzett és számomra elérhető sajtótudósításokat, közleményeket.